

ЭСЭ

Эсэ ў перакладзе з французскай мовы абазначае *вопыт, накід*. Яшчэ можна сустрэць такія назвы, як спроба, узважванне, разважанне, нарыс. Падаецца і некалькі азначэнняў гэтага жанру.

Спынімся на трох прыкладах.

1. Эсэ – гэта суб’ектыўнае разважанне, якое трактуе філасофскія, сацыяльныя, літаратурныя праблемы не ў сістэматызавана-навуковым выглядзе, а не ў вольнай форме.
2. Эсэ – празаічнае сачыненне, якое прадстаўляе ў нязмушанай форме агульныя або папярэднія меркаванні па канкрэтным пытанні і не прэтэндуе на яго вычарпальную трактоўку.
3. Эсэ – суб’ектыўнае успрыняцце, уражанне, суб’ектыўная ацэнка, незвычайны пункт погляду на прадмет размовы, выкладзены ў адвольнай форме.

Па жанрава-стылістычнай форме эсэ падзяляюцца на некалькі відаў:

- эсэ-нататка; блізкая да газетнага жанру;
- эсэ-мастацкая замалёўка, лірычная мініяцюра, эскіз з натуры;
- эсэ-партрэт;
- эсэ-біяграфія або аўтабіяграфія;
- эсэ-ўспамін;
- эсэ-дзённікавы запіс;
- эсэ-водгук (ён выказвае меркаванне, роздум, але не прэтэндуе на разгорнутую і аргументаваную ацэнку) і інш.

Поспех і добрыя вынікі пры напісанні эсэ залежаць, па-першае, ад таго, наколькі вы ўсвядомілі асноўныя прыкметы гэтага жанру. Для больш грунтоўнага засваення прапануем наступную памятку, якая можа выкарыстоўвацца як алгарытм пры напісанні ўласных эсэ.

Памятка

<i>Асноўныя патрабаванні да эсэ:</i>	<i>Вам неабходна:</i>
1. Канкрэтная тэма.	Дакладна вызначыць, сфармуляваць і абдумаць тэму,
2. Навукова-канкрэтная аснова.	Азнаёміцца і прааналізаваць матэрыял па тэме.
3. Падкрэсленая суб’ектыўнасць выказвання	Выявіць асабістую пазіцыю.
4. Арыентаванасць на жывую гутарковую мову.	Выкарыстоўваць вобразныя сродкі.

5. Права на дадумванне, фантазію, вымысел.	Спраецыраваць уласны вымысел на тэму, прытрымлівацца рэальнага, гістарычнага або іншага кантэксту.
6. Свабодная кампазіцыя.	Выбраць форму, структуру.
7. Камунікатыўнасць, адрасаванасць другому чытачу.	Уявіць адрасата.
8. Праблемнасць.	Пры магчымасці ўбачыць праблему ў тэме і раскрыць яе.
9. Арыентацыя на мэту.	падзяліцца роздумами, перажываннямі, расказаць пра пэўную з'яву, твор, аўтара і інш. праз сябе.

Для больш грунтоўнага ўсведамлення сутнасці жанру эсэ прапануем пазнаёміцца з некалькімі ўзорамі-прыкладамі, арыентуючыся на наступныя прыкметы жанру:

- эсэ перадае індывідуальнае бачанне і ацэнку, расказвае аб нечым праз сябе;
- эсэ можа ўтрымліваць як апісанне з'яў, падзей, так і разважанні аўтара, яго роздум;
- эсэ мае свабодную кампазіцыю, успрымаецца як плынь свядомасці, думак;
- эсэ пішацца вобразнай, арыентаванай на размоўную мову;
- эсэ мае невялікі аб'ём.

ЭСЭ-МАСТАЦКАЯ ЗАМАЛЁўКА

Дзень кляновага ліста

У асеннім палацы – тайны каралеўскі баль. Розныя і непаўторныя, лісты шамацяць, скрабуцца, лапочуць. Лісты ляцяць, скачуць, плывуць. Лісты гайдаюцца на павуцінках. Лісты ўверсе, унізе і наўкол. Першы лістапад размотвае сваё ажурнае прадзіва.

Знаёмае чырвона-жоўтае асенняе асарці зноў легла на дарогу, зноў скрыгочуць пад нагамі шумлівыя россыпы залатых пялёсткаў. У цэлым свеце іх безліч, і таму ніяк немагчыма не таптаць...

Спяшаешся, інтуітыўна баішся ацаніць такую красу, быццам у асеннюю слоту прынесці за нагамі наліплага броду. У жыцці ёсць больш важныя справы. Але неўзабаве ты сама становішся каранаванай хаўрусніцай старога клёну. Вялікі разны кляновы ліст, павольна круцячыся ў паветры, апускаецца прама ў далоні, пераліваючыся на сонцы чароўнымі фарбамі. Падучая зорка сарвалася з цёмнага неба. Загадаць бы жаданне...

– Дрэва-клён, падаруй мне яшчэ адзін лісточак.

І дрэва дорыць... Лістапад.

Змярцвелае барвова-жоўтае сэрца ўжо не ажывіць. Колькі бачыў ты, лісточак, за сваё кароткае гаротнае жыццё? Ёсць у гэтым, відаць, нешта патаемнае, заповітнае. Які ж ён ганарлівы і смелы, як жа гарыць надвечаровым полымем! Ты з захапленнем глядзіш на святло праз кляновы ліст, у якім зладжана змешаны кроў і золата...

Асенні лісток можа выклікаць і гонар, і зайздрасць, самацветам успыхнуўшы ў цемры. Але як жа дзівіліся б усе, каб ён быў адзіным на зямлі?!

Лістапад...

Надзея Чукічова

ЭСЭ-РАЗВАЖАННЕ

«ПАРОЛЬ НЕЎМІРУЧАСЦІ – РОДНАЕ СЛОВА» (П. МАКАЛЬ)

У гэтай крылатай фраз найперш прываблівае слова "неўміручасць". Чамусьці адразу згадваецца "Паэма пра явар і каліну" У. Караткевіча. У ёй распавядаецца пра каханне беларускага ваяра і прускай дзяўчыны. Усе абураны, паўсталі супраць іх і раець адмовіцца ад сваіх пачуццяў, бо Немец з прусам кроў нашу п'е... Яна пруска! Балтка! Рабыня!

Ваяр не слухае нікога і "плыве на хвалях кахання". Нарэшце князь дае дазвол на шлюб беларуса з прускай. У канцы паэмы мы бачым, што маці-беларуска, не вытрымаўшы здрады, атручвае і дзяўчыну, і роднага сына. У памяць аб закаханых на іх магілах пасадзілі явар і каліну - сімвал высокіх, прыгожых пачуццяў.

Але мне прыпомнілася не тэма неўміручага кахання, а іншае. Дзяўчына ў паэме была прускай па нацыянальнасці. А дзе зараз гэты народ, яго мова і дзяржава? Іх няма. Мова знікла. Дзяржаўнае ўтварэнне, якое некалі было адным з самых моцных у Еўропе распалася. Цяпер частка Прусіі – Калінінградская вобласць Расіі. На сучасным этапе развіцця лінгвістыкі прускую мове ведае толькі некалькі даследчыкаў у свеце. Зараз назвы Прусія, прусы, прускі ўзгадваюцца толькі ў гістарычных помніках ды літаратурных творах, як у нашым прыкладзе.

На маю думку, у ланцужку **МОВА - НАРОД - ДЗЯРЖАВА** на першым месцы знаходзіцца мова, таму што мова - наша першааснова. Мова - гэта душа народа, векавая праца многіх пакаленняў, люстэрка духоўнага жыцця і творчасці грамадства. Яшчэ Ф. Багушэвіч называў мову вопраткай душы. Жыве мова - жыве народ, жыве памяць продкаў. Няма мовы - няма суцэльнасці ў горы, няма слоў радасці. Я таксама прытрымліваюся думкі, што ў сваёй мове, вусна-паэтычнай творчасці, гісторыі, мастацкай і навуковай літаратуры, героях і сімвалах кожны народ сцвярджае і пакідае нашчадкам для наследавання сваё разуменне высакароднага, каштоўнага і прыгожага. Тым самым ён уносіць уклад у сусветную скарбніцу каштоўнасцей, даказвае сваё права на існаванне ў вялікай шматгалосай сям'і дзяржаў і народаў.

Тым, хто недаацэньвае значэнне мовы ў жыцці народа я б задала пытанне: ці доўга пражыве дрэва, калі ў яго абсячы карані? Канешне, хутка дрэва загіне, а з народам, калі ў яго адабраць родную зямлю, родную мову? Загіне і народ, ці дакладней сказаць, страціць сваю адметнасць, самабытнасць, стане, як фігурка ў дзіцячым наборы алавяных салдацікаў. Так сталася з прускім народам і яго мовай. Такое можа

здарыцца з любым народам, які не шануе, не беражэ матчыну мову.

Нядаўна я чытала кнігу Арнольда Яфімавіча Міхневіча "Мова, якой няма...". Мяне ўразіў пералік мёртвых моў. Сярод іх санскрыт, хецкая, ілірыйская, палабская, лужыцкая, скіфская і ўмат іншых моў. Боязна падумаць, што калі-небудзь ў гэты спіс патрапіць наша беларуская мова. Але я ўпэўнена, што такое ніколі не здарыцца, дзякуючы намаганням сапраўдных патрыётаў Беларусі.

Я ўпэўнена, што думаю так не адна. У першую чаргу ў шэраг сваіх аднадумцаў магу залічыць вядомага беларускага паэта Алеся Бачылу, пяру якога належыць верш "Не забудзьма ж...". аўтарская пазіцыя, якая выяўляецца ў двух першых радках – гэта і мая пазіцыя, таму я часта цытую іх, калі мне даводзіцца гаварыць аб зячэнні роднага слова Як у спёку ратуе ад смагі вада, Так і думы людскія ўратоўвае мова...

І яшчэ я цалкам пагаджаюся з сербскім сатырыкам Б. Нушычам, які ў сваёй "Аўтабіяграфіі" пісаў: "Я разумею, што народ можа знікнуць, а мова прадаўжае жыць, але каб знікла мова, а народ застаўся, гэта вышэй майго разумення".

Турана Аліева

ЭСЭ-РАЗВАЖАННЕ

**Высокае слова. Каму яно трэба,
Каму немагчыма пражыць без яго?**

(Марыя Шаўчонак)

Заходзячы ў кнігарню, неаднаразова звяртаю ўвагу не толькі на кніжныя навінкі, але і прыглядаюся да таго, чым цікавяцца іншыя чытачы-пакупнікі. І ўсё часцей з прыкрасцю адзначаю наступнае: большасць людзей знаходзіцца каля стэлажоў, дзе размешчана камерцыйная літаратура, розныя дапаможнікі для экзаменаў, тэстаў, і асабліва пуста каля тых паліц, дзе знаходзіцца высокае слова – паэзія. Гэта не толькі мае асабістыя назіранні. Статыстыка таксама паказвае, што на сённяшні дзень, калі стала звычайным казаць, чытаць і чуць пра мовы інфармацыйныя, алгарытмічныя, машынныя - паэтычныя кнігі сапраўды мала запатрабаваныя. Але чаму так сталася і на колькі правамерна гаварыць сёння пра высокае слова?

На мой погляд, гэта актуальныя пытанні, якія сапраўды высвечваюць тыя праблемы, што існуюць у нашым грамадстве. І мне цалкам зразумела трывога гарадзенскай паэтэсы Марыі Шаўчонак: “Высокае слова. Каму яно трэба...”

Безумоўна, жыццё плыве ў сваім кірунку, яно мяняе нас. Чалавецтва нешта вынаходзіць, рухаецца наперад. Знаходзіцца шмат новага, што засланыя старое. Калісьці прадказвалі знікненне тэатра і літаратуры з узнікненнем кіно і тэлебачання. Але і сёння бывае складана купіць білет на прэм'ру спектакля, а паглядзеўшы фільм, многія гледачы імкнуцца купіць кнігу, па якой напісаны сцэнарый. У мяне ўзнікае пытанне: чаму так абыякава мы ставімся да высокага слова, рэчышчам якога з'яўляецца паэзія? Менавіта яе, паэзію, параўноўвалі са зброяй, якой змагаліся за самае светлае і чыстае ў чалавеку: за справядлівасць, за волю, за Бацькаўшчыну. Але, ка жаль, сёння мы забыліся як карыстацца гэтай зброяй. Неаднаразова даводзіцца чуць апраўданні тыпу незапатрабаванасці і неэфектыўнасці паэтычнага майстэрства. Нешта тэхнічнае, рацыянальнае стала пераважаць у нашай свядомасці, у нашых густах. І ў гэтым вядучая роля належыць сродкам масавай інфармацыі. Менавіта яны аказваюць вялікае ўздзеянне на густы і погляды людзей. Яскравы прыклад гэтага мы назіраем у паўсядзённым жыцці, гледзячы тэлевізар, — постаці спевакоў заваявалі месца на тэлеэкранах. Варта згадаць, які рэзананс у грамадстве атрымалі тэлепраекты "Дзве зоркі", "Неверагодная пяцёрка", "Народны артыст" і іншыя. Гледачы збіраліся каля тэлеэкранаў, галасавалі, дасылаючы эсэмэскі, перажывалі, і тым самым далучаліся да духоўнага характава. А калі б з усёй сваёй таленавітасцю сучасныя прадзюсэры падрыхтавалі праекты паэтычных конкурсаў... Безумоўна, гэтыя праекты знайшлі б свайго гледача: спачатку нешматлікага, але ўсё больш шырокага і зацікаўленага. Канешне, уся справа ва ўспрыманні і знешняй эфектыўнасці, а паэзія, як

вядома, патрабуе працы душы і розуму. Але што стала з намі? Чым мы адрозніваемся ад тых, хто яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя (для гісторыі зусім малая адлегласць) запаўняў вялізныя залы, дзе гучала паэтычнае слова.

У мінулым годзе ва універсітэце адбылася цудоўная вечарына, прысвечаная Анатолю Сысу. Нягледзячы на невялікую колькасць прысутных, мне прынесла вялікую асалоду тая насычаная праграма і паэтычная атмасфера, што панавала ў аўдыторыі. Я з захапленнем не толькі паслухала выдатныя вершы беларускага паэта, успаміны яго знаёмых пра жыццё і дзейнасць творца, але і прагледзела цікавы відэасюжэт, пачула цудоўныя беларускія песні пад гітару. Гэтыя паэтычныя струменьчыкі, быццам уліліся ў маю душу. У такія моманты разумееш, што жыццё - гэта няспынная рака, якая хутка плыве праз усе жыццёвыя падзеі. У гэтай няспынай хуткаплыннасці жыцця адчуваеш, як твая душа страчвае паэтычную узвышанасць, любоў да жывой літаратуры - высокага слова.

Гэтую праблему нельга здымаць з рахункаў. Для яе вырашэння, на мой погляд, неабходна шукаць тыя накірункі, што прывядуць да высокага слова, каб наш асабісты струмень уплятаўся ў гэтую раку часу. Канешне, смешна і недарэчна спрабаваць развярнуць яе, але, на маю думку, можна і трэба ўздзейнічаць на гэтую плынь.

Зусім нядаўна ўдзельнікамі літаратурнага аб'яднання "Наднёманскія галасы" была арганізавана штотыднёвая вершаваная імпрэза "Чытанне на табурэтцы". Я з вялікім задавальненнем не толькі прымаю ўдзел, але і заўважаю зацікаўленасць у вачах іншых студэнтаў. І гэта толькі адзін з крокаў да шляху паэтычнага майстэрства. Галоўнае - не бяздзейнічаць. Трэба пашырыць нітачку паэтычнай плыні, каб яна не загінула, не абарвалася.

Гэта залежыць толькі ад нас: ад кожнага і ўсіх разам...

Ганна Таранка

ЭСЭ-ПАРТРЭТ

З ВЯЛІКІМІ І БЕЗ ІХ, АБО ЖАНЧЫНЫ ЖЫВУЦЬ ДОЎГА

Поруч з вялікімі творцамі звычайна годнае месца займаюць прыгожыя жанчыны, што дапамагаюць, натхняюць, падтрымліваюць у няпросты час. Часцей за ўсё яны застаюцца пасля сваіх вялікіх, прызнаных мужчынаў, каб захаваць іх спадчыну, каб памятаць і служыць ім і без іх.

Уладка – уладная і далікатная

Яна была моцнай жанчынай – Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, жонка вялікага Паэта. Бо сам ён, Янка Купала, моцы ў сваім характары не меў. Быў чуйным і занадта далікатным, каб даць сабе рады ў свеце злым і няветлым.

Іншай, далікатнай, пяшчотнай ведаем яе мала. Была такою ў гады ранняй маладосці. З знакамітага роду французскіх мастакоў-імпрэсіяністаў Манэ, выхоўвалася ў адпаведнай атмасферы. “Гэй ты, дзяўчына, кветка-лілея, // Вольная птушка роднай старонкі!”

Гэта яна стварыла музей Паэта, была ягонай гаспадыняй да самага свайго сыходу.

Апошняя з нашаніўцаў

“Мы з Вамі засталіся дзве апошнія нашаніўкі”, – прачытала неяк у ліставанні Зоські Верас і Канстанцыі Буйло. Тады яны і насамрэч былі толькі дзве. А пасля засталася адна Зоська Верас у сваёй лясной хатцы ў Вільні, каб тонкай, але вельмі трывалай ніткай звязваць сучаснае з тою нашаніўскаю парой, якая дала Беларусі вялікіх творцаў, але якой гэтак жа патрэбныя былі і чорнарабочыя, што ціха і сціпла рабілі сваю справу. Такой была Зоська Верас. Наробак яе ў літаратуры хоць і сціплы, але адметны. А танюсенькая кніжыца з вялікай назвай “Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік” варты вялікіх тамоў. Сам Караткевіч прасіў яго у Людвікі Антонаўны.

Апошнія дні яе, зацемненыя не толькі слепатой, але і поўным забыццём, былі асвечаныя імем чалавека, які пайшоў з жыцця на семдзесят гадоў раней. Гэтак многа пражыўшы без яго, меўшы іншы шлюб з глыбінняў памяці вярнула імя свайго каханага, бацькі першынца – Фабіян Шантыр. Як сведчыла дачка Галіна, прад сконам шаптала гэтае імя: “Фабіян, Фабіян”.

Зорка Венера

Далікатна схаваўшы сваё шчырае пачуццё за словамі эпіграфа – “Яна – выдумка

маёй галавы” і прыгожым імем герані вершаванай аповесці – Вераніка, наш заўсёды малады і такі далікатны Максім Багдановіч не хацеў адкрыць яе сапраўднага імя. І яно стала таямніцай на доўгія гады. Але час і жаданне людское ведаць – хто ж яна, гэтую таямніцу раскрылі. Чарнавокая пані, Аня Какуева – вялікае каханне Паэта, тая, ростань з якою вылілася ў дзівосныя радкі раманса “Зорка Венера”.

Як гэта добра, што з фотаздымкаў, змешчаных у многіх кнігах пра Максіма Багдановіча, глядзіць Яна – юная прыгажуня. Бо калісьці даўно, хіба ў сямідзесятых гадах, давялося пабачыць у тады беларускім жаночым часопісе маёй мамы “Работніца і сялянка” іншы фотаздымак, зроблены праз многа гадоў. З яго пазірала кабета сталага-сталага веку... Зусім не яна.

Стасютэ

Які ж неміласэрны час да прыгожых кабетаў! Мужчыны неяк не надта тым часам змяняюцца. Параўноўваю два фотаздымкі: з Вацлавам Юстынавічам у 20-ых гадах і з Язэпам Дылам у 50-ых. Хіба гэта тая Стасютэ, што зачаравала калісьці самога Вацлава Ластоўскага? Ну няхай: маршчыны, няхай дзесьці падзелася тая хваля валасоў, што так хораша абрамляла ейны дасканала прыгожы твар, як з іконы, няхай высахлі вусны, змяніўся чароўны авал... Але дзе ж падзеліся вочы? Вялізныя, на паўтвару, блакітныя вочы-азёры, у глыбіні якіх – загадка вечнай жаноцкасці... Заміж іх – дзве малыя шчыліны, што праз апухлыя павекі ўсё яшчэ глядзяць на свет, у якім ужо столькі гадоў няма яго. Пэўна, таму і патухлі тыя вочы-зоры.

Цярлівая Ласка

Яе нельга было не пакахаць. Глыбокія сінія вочы, доўгая каса... Ласкавы пагляд, што цешыў нават у самую змрочную хвіліну. А голас!.. Спевамі сваімі зачароўвала. І такой разумніцай была: пісала апавяданні, падрыхтавала падручнік для малодшых класаў, які праз многа гадоў з удзячнасцю згадваўся Янкам Брылём.

Леаніла Усцінаўна Чарняўская-Гарэцкая – адна з нашых мужных дзекабрыстак, што раздзяліла з мужам пакуты выгнання. Так і не дачакалася праўды пра каханага мужа, не даведалася нават праўдзівае даты ягонае смерці.

Ала Петрушкевіч

ПАСЛЯ ЛЕМАНТАРА

Максім Гарэцкі... Каб і мне расказаць пра яго штосьці толькі сваё, неабходна вярнуцца... вось ужо больш за паўстагоддзя назад. І ў гэтым, калі пе паддавацца паніцы або ныццю (усё канчаецца...), ёсць пэўнае, калі хочаце, шчасце,— бачыць, што і тваё, асабістае нейкім чынам уключылася ў агульнае, стала часцінкай гісторыі, няхай сабе значнай ды дарагой для самога цябе, але ўсё ж дарагой.

Калі ж успамінаць яе толькі для сябе, дык не абыдзешся без неабходных тлумачэнняў: чытача трэба ўвесці ў той час, у тых абставіны, толькі тады ён зразумее цябе так, як ты хочаш быць зразуметым.

З больш-менш такімі думкамі я ішоў на спатканне са сваім школьным маленствам — у бібліятэку, дзе захаваліся твая кніжкі роднай граматы, па якіх я вучыўся ў заходнебеларускай школе ў другой палавіне дваццатых гадоў.

І ў нашай вёсцы (тры класы), і ў бліжэйшым мястэчку (яшчэ чатыры) школа была польская, з такім-сякім выкладаннем слова беларускага. «Сякім-такім» яно было таму, што гэтым займаліся настаўнікі-палякі, з вельмі прыблізным веданнем мовы «тутэйшай», і рабілі гэтую справу між іншым, церпячы лішнюю нагрузку па загаду зверху, па нейкіх там часова-ліберальных меркаваннях.

Былі, вядома, і некаторыя выключэнні; пра адно з іх, пра маю настаўніцу ў местачковай школе, я ўдзячна расказаў у аповесці «Сіročы хлеб». А тут хачу падзякаваць тым кніжыцам з інтымна-любай назвай «Родный край», па якіх нас вучылі, лепш сказаць — на якіх мы вучыліся.

«Родны край, трэцяя і чацвёртая пасля лемантара

кніжка для чытання». Танная шэра-шурпатая папера, няхітрыя графічныя малюнкi, усе тэксты ў густую падборку,— нібы вельмі вялікая сям'я сабралася ў беднай цясноце мужыцкай хаты. Аднак, якая гэта дружная, разумная сям'я,— з якой любасцю да справы, з якім грунтоўным веданнем яе складзена гэтая кніжка!.. Тургенеў — «Гора» («Ши»), Чэхаў — «Ванька», Гаршын— «Жаба-падарожніца» і «На полі бойкі» (урывак з апавядання «Чатыры дні»)... Ажэшка — «Рэха». Тэтмаер — «Успаміны», Капапніцкая — «Як кароль у паход выходзіў...». Да рускіх і палякаў — сусветна любімы датчанін Андэрсэн — «Каралеўская вопратка», «Апошняя лекцыя» француза Дадэ, «Дарагія грошы» — украінскае, «Горкі смех» — яўрэйскае... Туды, у гэтую цудоўную сям'ю, натуральна і раўнапраўна ўвайшло і наша роднае — Багушэвіч, Купала, Багдановіч, Колас, Бядуля, Цётка... Гэта адтуль заселі ў памяці майго сэрца «Воўк і авечка», «Песня

вайны», «Слущкія ткачыхі», «Ліпы старыя», «Малітва малога Габрусіка», «Міхаська»...

Гэта адтуль пачаўся і мой Гарэцкі, мая любоў да яго, спачатку больш інтуітыўная, відаць, з прадчуваннем таго, што прыйдзе пазней, са шчымліва сардэчнай, урыўкавай музыкай, таемна роднымі гукамі гэтага прадчування. Цяжка іх перадаць... А яны паўтарыліся зноў, калі я на ціхім, сонечным бібліятэчным стала разгарнуў старонкі той «трэцяй і чацвёртай пасля лемантара», пачаў перачытваць урывак з вельмі простага апавядання, напісанага вельмі маладым пісьменнікам. Максім Гарэцкі, «Роднае карэнне». Вельмі простым здаецца яно мне сёння: што ж, юнак сабе ехаў дахаты, у вёску, ехаў, прыехаў... Такого — як быццам такога — хапае і ў нашых маладых прэзаікаў, яны таксама ўсё едуць ды едуць, праўда і маладосцю сваёй значна старэйшыя за таго каморніка з мсціслаўскай Багацькаўкі, якому як аўтару першага зборніка было, калі рыхтаваў яго, толькі дваццаць. Але ж у той прастаце Гарэцкага, знешне вельмі звычайнай, мне і тады, за партай, і сёння, праз мноства насычаных-перанасычаных гадоў, надзейна адчувалася і адчуваецца тая краса, ад якога і лепей бачыш далёка навокал сябе, і жыць хочацца разумна і прыгожа.

Паспрабуй растлумачыць, чаму яно білася, сэрца даволі гарэзлівага пастушка, і чаму ён, той радасны бой, і сёння паўтараецца ад такога простага, звычайнага... Скажам, як гэта недзе там, не ў нашым Загоры, а там, куды той далёкі Архіп ехаў на возе і чуў, як хтосьці звонкім вечарам так незвычайна хораша клікаў жарабя: «Тпроля, тпроля, тпроля!..» Або як ён песню чуў — таксама вельмі новую для цябе, незвычайна прыгожую:

Загарэлася вячэрняя зара...

Добры вечар, гаспадышка мая!..

Ці зрыхтована вячэрыца твая?..

Сваёй навізнай, незвычайнасцю гэтая песня,— зрэшты, толькі абрыўкі яе, ды і без мелодыі, якую трэба было дадумаць, даадчуць самому,— песня сардэчна пераклікалася са жніўнымі песнямі, якія часам гучалі і над нашым вячэрнім полем.

А прасты сказ, якім у кніжцы канчаецца фрагмент апавядання, помніцца і дагэтуль, і сёння, ад таго малечага адчування, хвалюе... ну, невядома чаму. І сапраўды, юнак Архіп (сёння — Максім) прыехаў у сваю вёску, з дарогі добра выпаўся, сям'ёю селі снедаць і — «пацякла бясконца, прыемная гутарка аб тым, аб сім і аба ўсім...».

У многіх любімых пісьменнікаў ёсць заключныя сказы, нават таксама толькі абрыўкі тых сказаў, якія запомніліся нам з маленства. Скажам, у Тургенева, пра Каліныча, які «...запел вполголоса... и все глядел да глядел на зарю...»; у Сянковіча, пра малога, закатаванага Янку-музыканта: «Nad Jankiem szumialy brzozy»; у Шаўчэнкі: «...затихло все... Тільки дівчата та соловейко не затих»; у Багдановіча: «...а тут, каля акна, малінаўка

п'яе і стукае жаўна»... І яшчэ можна многае прыгадаць, успомніць сам-насам, калі-небудзь дык нават і з затоена патаемнай, міжвольнай слязой — аб тым, аб усім і аба ўсім...

ЭСЭ-ДЗЁННІКАВЫ ЗАПІС

7.07.1938 г.

Максім Танк

Пасля Рэмбо і Бадлера не слата тэм паэтычных і непаэтычных. Яшчэ да знаёмства з іх творчасцю я адчуваў гэта ў адносінах да слоў. Дарэчы, зараз са сваёй запіснай кніжкай усюды палюю на рэдкія словы, якіх пакуль што няма ў слоўніках. Ды слоўнікі заўсёды пазніліся і ніколі не маглі ўгнацца за жывой мовай. Мне здаецца, што кожны пісьменнік павінен мець апроч усеагульнага слоўніка яшчэ і свой асабісты. І справа не ў тым, хто карыстаецца большай колькасцю слоў, а хто – меншай. Справа ў беспамылковым адчуванні паху, колеру, значэння кожнага слова, часу і месца для яго. Ну, а скарбонка слоў-самародкаў у запасе заўсёды прыдасца. Без яе нават нельга абысціся. Пра гэта думаў я, наведаўшы сёння старога кніжніка І. застаў я яго ў нейкім чорным выцвілым балахоне і ў ярмолцы. Сядзеў ён, згорбіўшыся над старой ў скураным пераплёце кнігай. Калі я ўладкаваў свае рукапісы, лісты з вершамі Звестуна, Сіраты і інш., ён паказаў мне – а кніга гэта аказалася “Повесть временных лет” – цікавы расказ манаха пра тое, што да яго аднойчы прыехаў чорт. Мяне ўразіла мова кнігі.